

determinativom še slovensko *skrápa* < **skorāpa* in morda ukrajinsko *škorupa* (če ni iz **skortupa*). Ko pa bi kdo dokazal, da češko *škrápa*, *škrpál*, *škrpec*, slovaško *škarbal* ni izposojeno iz italijanščine, bi moral tudi ta pomislek dokončno odpasti. Kljub temu pa je to najšibkejša točka navedene etimologije.

Na koncu še drobtinica iz etnologije. Slovani so seveda poznali več vrst obutve, ki so se med seboj razlikovale po materialu in načinu izdelave. Poznali so onuče v podobni obliki, kot jih ponekod poznajo še dandanes; pravih čevljev pa so poznali štiri vrste: pletene čevlje iz brezovega ali vrbovega ličja, lesene cokle z vrhnjim delom iz lubja, čevlje z golenico in hodake iz živalske kože (Moszyński, *Kultura ludowa Słowian I* 470 ss.). Domnevno slovansko **skórpā* je moralo gotovo pomeniti »hodak iz živalske kože«, kar dokazuje delno tudi slovanski material. Očitno pa poimenovanja niso imela tako strogo preciziranega pomena, za kar pričajo zlasti poljski refleksi. Vendar je furlansko *scarpèt* pomensko zelo blizu postulirani slovanski obliki. Slabšalni pomen slovenskega *škrpet* in čeških odnosnic se je verjetno razvil šele ob primerjavi novejšega tipa obuvala v primerjavi s starim *škrpetom*. Glede na navedene historične zapise je to možno trditi vsaj za slovenščino.

Literarnozgodovinsko gradivo

ANAGRAFSKI PODATKI O REŠKEM OBDOBJU V ŽIVLJENJU JANEZA TRDINE

Doba reškega hrvatskega interregnuma (1848–1867) je doživela precej obravnav v hrvatski in slovenski literarni in kulturni zgodovini, pa kljub temu mnoge njene temeljne točke in posameznosti še vedno niso dovolj osvetljene in razjasnjene.

V devetnajstih letih administrativne pripadnosti Reke Kraljevini Hrvatski in Slavoniji se reški meščani, pri katerih so se v tistem času začeli pojavljati prvi znaki »*Fiumanissima*«, sicer niso odrekli italijanskega jezika in paraitalijanske kulture, toda hrvatski, »ilirski« jeziki je tedaj vendarle dobil svojo domovinsko pravico, postal je enakopraven jezik v umetnosti, kulturi in znanosti.

Središče reškega hrvatstva tistega časa je bila gimnazija oziroma po l. 1850 tudi narodna čitalnica.

Na reški gimnaziji so predavali profesorji, ki so na svojih strokovnih področjih puščali za seboj vidne sledove. Znano je, da je Matija Čop prav s te gimnazije odšel na univerzo v Lvov; med profesorji v omenjenem obdobju hrvatskega interregnuma so bila imena: dr. Joseph Lorenz, Fran Kurelac, Janez Trdina, Vinko Pacel, Ljudevit Slamnik, Antun Mažuranić idr.

Literarno zgodovino pisje je doslej najbolj osvetlilo delo Frana Kurelca in Janeza Trdine, četudi – vsaj zdi se – malce enostransko.

Janez Logar, ki je najgloblje posegel v Trdinovo življenje in delo, je precej temeljito obdelal tudi njegovo reško obdobje, v najnovejšem času pa je o tej temi pisala Leopoldina-Veronika Banaš v sestavku »*Janez Trdina u Rijeci*«. ¹ Moramo pa na žalost reči, da nam avtorica o Trdini ni povedala nič novega, razen že skoraj klišejskih fraz o njegovem domoljubju, privrženosti in podobno.

¹ Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci, Rijeka 1980, št. 2, str. 291–303.

Trdina je na Reki preživel celih dvanajst let: od 1855 do 1867. Prišel je kot zanesen petindvajsetleten intelektualec, odšel pa je z Reke kot zrel osemindesetletnik, celo – upokojenec. O njegovem osebnem življenju v tistih letih vemo malo, v glavnem to, kar je napisal v »*Bachovih huzarih in Ilirih*«, »*Mojem življenju*«, »*Kraljevici*«, v dnevniku itd.² To so pretežno spominska dela, pisana s precejšnjo zgodovinsko in časovno odmaknjenostjo (»*Huzarje*« je Trdina pisal okoli leta 1900, »*Moje življenje*« pa nekaj mesecev pred smrtjo), zato imajo vse odlike in slabosti take vrste književnosti. O objektivnosti oziroma subjektivnosti teh del piše zgodovinar Jaroslav Šidak,³ toda tudi on premalo opošteva dejstvo, da v spominski literaturi pisec svojo preteklost drugače obravnava in da ima do nje drugačen odnos, kar je seveda neposredno zvezano z njegovo osebnostjo, osebnost pa vsekakor oblikujejo tudi življenjske izkušnje. Gotovo je bil sedemdesetletni Trdina bolj kritičen in nestorsko superioren ne le do dogodkov pred štiridesetimi in več leti, ampak tudi do sebe kot tridesetletnega profesorja reške gimnazije. Pozoren bralec Trdinovih spominskih del bo začutil v njih kanček pretanjene ironije, često naperjene proti samemu sebi, takšna lastnost pa je značilna za inteligentne osebnosti, ki na ta način doživljajo, preživljajo in preblevajo svoje življenjske stiske.

Kaj je bilo s Trdino človekom? Ko o njem piše Matjaž Kmecl, ga mimogrede označi kot čudaka,⁴ kar je v resnici tudi bil, če seveda s tem mislimo na človeka, ki svoje intimne občutke zadržuje v sebi ali pa jih tako ali drugače prikriva. Jaroslav Šidak in Janez Logar,⁵ ko govorita o sporu Trdina – Antun Mažuranič, ki se je neprijetno dolgo vlekel in imel za posledico Trdinovo upokožitev, dasta slutiti, da je bil Trdina v nekem smislu asocialen in da z njim v družabnem pogledu »nekaj ni bilo v redu«. Zanimivo je, za Trdino kot osebnost pa tudi značilno, da v avtobiografskih zapiskih ni govoril o svojih intimnih doživetjih; celo v svojem dnevniku,⁶ ki ga ni pisal z namenom, da bi ga objavil, je raje govoril o sprehodih, o jedi in pijači, kot da bi bežal od grobe resničnosti svojega lastnega življenja, ki ni bila niti lepa niti lagodna. Reška leta Janeza Trdine so bila polna osebnih stisk mladega človeka, soproga in očeta. To dokazujejo s svojo skoraj bolezensko pedantnostjo anagrafski podatki iz reških matičnih knjig.

V obdobju od 1858 do 1862 se priimek Trdina pojavlja v njih vsako leto vsaj enkrat. Spomnimo se, da je obisk matičnega urada povezan z bržkoje najpomembnejšimi, pravzaprav prelomnimi dogodki v človekovem življenju – z rojstvom, poroko in smrtjo; to je s stvaritvenim aktom, z aktom povezovanja in aktom definitivne prekinitve. V nekaj več kot treh letih doživeti takšne strese šestkrat je vsekakor preveč za še tako močno osebnost, ne glede na njeno trdnost, samostojnost in sposobnost prilagajanja spremembam.

Pa pojdimo po vrsti.

V mrliški matični knjigi za leta 1855–1859⁷ je na 138. strani pod zaporedno številko 506 vpisana dne 8. decembra 1858 *Joanna Terdina*, ki je zanjo matičar pripisal, da je *spuria* (lat. nezakonski otrok), in je verjetno zato ostala prazna rubrika *Nomen et cognomen parentum*. Podatki dalje pripovedujejo, da je bila deklica ob smrti stara eno leto in da je vzrok smrti *consumptio* (izčrpanost organizma). Drugi podatki (*Medicus curans: dr. Giacih, Locus mortis: Civico nosocomio, Sepulcrae locus: Comune Coemiterium, Sepeliens: Casimir Marković*) dopolnjujejo sociološko podobo. Ne glede na to, da očetovo ime ni navedeno, je le majhna ali skoraj nikakršna verjetnost, da ne bi šlo za Janeza Trdino. V tistem času je bil samski, zato je tudi razumljivo, da je deklica umrla v mestni bolnišnici, kar tedaj ni bilo v navadi za višje in srednje sloje, saj ji oče pač ni mogel ponuditi domače nege. Pa tudi sicer se v reških matičnih knjigah priimek Trdina pojavlja izključno v zvezi z Janezom Trdino.⁸ Naslednje leto, 1859, se pojavi Trdina v indeksu poročne matične knjige, in to na zanimiv način. V seznamu poročenih v tem letu, pod črko T, sta čisto spodaj vpisana: *Terdina Joannes* in *Vlsech Francisca*. V pedantno vodeni

² Dnevnik, ki zajema obdobje od 12. XI. 1865 do 27. III. 1866 (z daljšo prekinitvijo konec 1865. leta) je objavil Janez Logar v zadnji, XII. knjigi ZD Janeza Trdine (1959), str. 271–360. (Opombe, str. 536–551.)

³ Jaroslav Šidak: *Avtobiografski spisi Janeza Trdine kao izvor za hrvatsku povijest*, objavljeno v: ŠJ: *Studije iz hrvatske povijesti XIX. stoljeća*, Zagreb 1973, str. 311–324. Sicer pa je članek izšel že 1954 v ljubljanskem *Zgodovinskem časopisu*.

⁴ »Prav res je, da je kasnejši Trdina marsikdaj literarno zanimivejši, vendar kot literat zmeraj v nekakšnem čudaškem zaostanku.« Matjaž Kmecl: *Od pridige do kriminalke*, Ljubljana 1975, str. 67.

⁵ Janez Trdina: *Zbrano delo*, tretja knjiga, Opombe (Janez Logar), 1951.

⁶ Glej opombo št. 2.

⁷ *Morti dal 1855–1859*, 8. Tomo (Historijski arhiv Rijeka).

⁸ *Indice matrimoni 1848–1885* (Matični ured Rijeka).

knjigi pade v oči, da je rubrika z imenoma soprogov Trdina vnesena naknadno, brez zaporedne številke in datuma poroke. Namesto tega je v stolpcu *Epocha Matrimonii* zapisano: *Labaci copulati*. Anagrafski strokovnjaki pravijo, da je obstajala praksa naknadnega vpisa v indekse poročenih, če je prišlo do kakšnih neprijetnosti ali nesoglasij oziroma kadar so hoteli te neprijetnosti preprečiti. Očitno sta se torej soproga poročila v Ljubljani, zaradi popuščanja vezi na relaciji Trdina – družba pa sta se na Reki morala ponovno »registrirati«, morda pa malomeščanski filistri niso mogli oprostiti profesorju tudi njegove mrtve »*spuiae*«.

V tej zakonski zvezi se je 8. avgusta 1860 rodila deklica, ki je pri krstu dobila nenavadno, trdinovsko »čudaško« ime – Slovenia Maria. Matičar je sedaj lahko napisal: *Legitima*, ker je vpisano tudi ime staršev: *Joannes Terdina, c. r. Professor Gymnasialis in Francisca Volšak*.⁹ Drugi podatki iz rojstne matične knjige nam poročajo tudi o bivališču roditeljev (*Elisabeth 634*) in navajajo poklic enega od otrov (*trgovec*).

Deklica ni dolgo živela. V mrliško matično knjigo je 25. avgusta istega leta vpisano, da je 23. avgusta mala Marija Slovenija umrla od spazma (krčev) v starosti 16 dni.¹⁰ Otrok je bil pokopan 25. avgusta na občinskem pokopališču, pogreb je bil III. kategorije, pokopal pa jo je Trdinov »rojak« Josip Poglajen.¹¹

Leta 1861 se v rojstni matični knjigi¹² spet pojavi ime Trdina. Zakonskemu paru Janezu in Franciski se je 26. julija rodila deklica Ana. Ime je morda dobila po svoji botri Ani Matijevič, za botra pa ji je bil dr. Adolf Giustini, eden od devetih reških zdravnikov.¹³ Kaže, da je Trdinov družbeni ugled zrasel, sreča pa mu tudi tokrat ni bila naklonjena. Šest mesecev kasneje, to je 20. januarja 1862, je namreč umrla tudi mala Ana.¹⁴ Vzrok smrti: *consumptio*. Pokopana je bila na občinskem pokopališču, pogreb je bil III. kategorije. In še čudno naključje: pokopal jo je isti duhovnik, Juraj Peruzović, ki je pred letom in pol krstil njeno sestrico s tako romantičnim imenom – Marija Slovenija.

Reško obdobje Trdinovega življenja je bilo očitno posuto s trnjem. Smrt treh hčerá v malo več kot treh letih je morala pustiti sledove na Trdini človeku. Res se je še bolj potegnil vase, s tem pa se tudi odmaknil od družbe. Ta pa vsako takšno izolacijo neusmiljeno kaznuje – z izobčenjem.

Namen tega sestavka je vstaviti še en kamenček v mozaik, ki mu pravimo Janez Trdina. Kazalo pa bi seveda reško obdobje v življenju Janeza Trdine še bolj osvetliti, s tem bi namreč veliko pridobila znanstvena literatura o Janezu Trdini, jasnejša pa bi nam postala tudi kulturna situacija, kakršna je vladala na Reki sredi devetnajstega stoletja.

Mario Glogovič
Opatija

Prevedel Jože Sever
Filozofska fakulteta v Ljubljani

⁹ Rojstna knjiga 1848–1867 (Matični ured Rijeka).

¹⁰ Matric. Mort. 1860–1863 (Matični ured Rijeka).

¹¹ Osebnost Josipa Poglajena bi vsekakor kazalo bolje osvetliti. Bil je pomožni vikar, vendar je bil, drugače kot Trdina, ki se je izogibal javnega življenja, zelo aktiven v družabnem smislu. Bil je član deputacije Mestne hranilnice, predaval je na Navtični šoli in se s svojim bratom (?) Matijo pogosto pojavljal v javnem življenju na Reki.

¹² Glej opombo št. 8.

¹³ Almanacco fiumano per gli anni 1859 e 1860, Ercole Rezza Libraio-Editore, Fiume 1860.

¹⁴ Glej opombo št. 9.